

POPÉLY ÁRPÁD

Trianon etnikai következményei a Felvidéken, különös tekintettel a magyar nyelvterület szláv kolonizálására

A volt észak-magyarországi területeken Csehszlovákia megalakulásával, illetve a trianoni döntéssel vette kezdetét az a korszak, amely a török háborúkat követő 18. sz.-i szlovák migráció óta nem tapasztalt módon ismét a szlovákság javára alakította át a magyar nyelvterület etnikai szerkezetét. Ekkor játszódtak le ugyanis azok a folyamatok, amelyek a II. világháború utáni lakosságcserevel, a magyar lakosság csehországi deportálásával és a reszlovakizációval együtt a korábban meglehetősen homogén és kétszáz éve többé-kevésbé változatlan magyar nyelvterület etnikai fellazítását eredményezték.

Csehszlovákia Magyarországgal szembeni túlméretezett területi követeléseit megalapozása céljából a csehszlovák békeküldöttség már az 1919. évi párizsi békekonferencián megkérdőjelezte a magyar anyanyelvi statisztika hitelességét. A csehszlovák delegáció által a békekonferencián átnyújtott 11 memorandum közül kettő, a Csehszlovákia területi igényeit tárgyaló 2., illetve a Szlovákiával kapcsolatos kérdéseket érintő 5. memorandum is a népszámlálási statisztika – egyébként soha be nem bizonyított – utólagos tudatos hamisításával vádolta meg Magyarországot. E memorandumok a magyarlakta területek igénylésének jogosságát azzal indokolták, hogy még így is nagyszámú, több mint 400 000 fős szlovák kisebbség marad Magyarországon, ráadásul azt is hangsúlyozták, hogy a magyar lakosság Szlovákiában csupán szétszórtan, főleg a városokban lakik, amelyekbe azok tudatos kolonizációja során került, s a városokból magyarosította a vidéket is.

Hasonló szellemben szólalt fel 1919. február 5-én a párizsi békekonferencián a csehszlovák területi követeléseket indokoló EDVARD BENEŠ külügyminiszter is, aki szerint „a magyar betörések idején a szlovákok egész Pannóniát elfoglalva tartották. A magyarok azonban a szlovák népességet felnyomták a környező hegyekbe és a szomszédos magaslati vidékekre és azután megtisztították tőlük a Duna jobbpartját, így jutottak közvetlen érintkezésbe a németekkel. A Duna balpartján nem irtották ki egészen a szláv népességet, amely ott maradt ezeken a területeken, bár többé-kevésbé magyarra asszimilálódott”. BENEŠ, a Csehszlovákiához kerülő magyarok számát csökkentve, a Magyarországon maradó szlovákokét ezzel szemben növelve, a Csehszlovákia által igényelt területen csupán 650000 magyar elismerésére volt hajlandó, miközben szerinte továbbra is 450000 „csehszlovák” marad Magyarország határain belül.

A magyar népszámlálási statisztikák megbízhatatlanságát az 1919. évi népszéírást, majd az 1921-es és 1930-as népszámlálások voltak hivatva igazolni. A népszéírást, vagy ahogy kezdetben nevezték, a rendkívüli népszámlálást a Szlovákia

igazgatásával megbízott Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium már jóval a békekonferencia megnyitása előtt, 1918. december 30-án elrendelte. A hivatalos szervek nem titkolták, hogy az összeírás megtartásával a legutolsó, 1910. évi magyar népszámlálás anyanyelvi statisztikáinál a csehszlovák fél számára előnyösebb képet kívánnak nyerni az igényelt felvidéki terület etnikai viszonyairól, s ezáltal kedvezőbb kiindulási pozíciót kívánnak biztosítani területi követeléseik megalapozottságának elismertetésére.

Az 1910-es magyar népszámlálás Szlovákia 1919. évi területén 2952781 lakost talált, akik közül 901792 vallotta magát magyar, 1689698 pedig szlovák anyanyelvűnek. A népösszeírás szerint ezzel szemben Szlovákia 2948307 lakosa közül 692831 volt a magyar, s 1962766 a szlovák, illetve „csehszlovák” nemzetiségűek száma. A magyarság részaránya tehát az 1910. évi 30,5%-ról 23,5%-ra süllyedt, miközben a szlovákoké 57,2%-ról 66,6%-ra emelkedett.

A számlálóbiztosok jelentései szerint az eredetileg 1919 márciusára tervezett, a Magyarország elleni csehszlovák katonai intervenció miatt azonban elhalasztott s végül 1919 augusztusában lebonyolított népösszeírásra a háború utáni zavaros politikai és közjogi helyzet erősen rányomta a bélyegét. Egyes helyeken az összeírással kapcsolatban olyan téves híresztelések kaptak szárnyra, hogy az lényegében népszavazást is jelent Szlovákia hovatarozásáról, másutt pedig attól tartottak, hogy célja a nem „csehszlovák” lakosság számbavétele és kitoloncolása az ország területéről.

Az 1910. évi népszámlálás és az 1919-es népösszeírás községsoros adatainak összevetése azt mutatja, hogy az etnikai arányok eltolódása 76 településen egyben azok korábbi magyar többségének elvesztését eredményezte. Ez a jelenség elsősorban Kassa környékén, valamint a Tőketerebes és Sátoraljaújhely közötti településeken érvényesült, amelyek általában kétnyelvű, kettős identitású lakossága 1910-ben még többségében magyarnak vallotta magát, 1919-ben viszont már szlováknak jelentkezett. Szlovák többséget mutatott ki azonban az összeírás több olyan községben is, amelyekben nemcsak az 1910-es magyar, hanem az 1921. évi csehszlovák népszámlálás is magyar többséget talált. Joggal megkérdőjelezhető tehát ezeken a helyeken az összeírás nemzetiségi adatfelvételének megbízhatósága, annál is inkább, mivel több helyütt az ott állomásozó csehszlovák katonaság számbavétele is a felismerhetetlenségig átrajzolta az etnikai arányokat.

Az 1919-es népösszeírásról alkotott kép teljessé válásához ugyanakkor feltétlenül megemlítenendő, hogy nem mindenütt következett be a magukat magyarnak vallók számának a hivatalos szervek által remélt csökkenése, s eredményei egyes településeken paradox módon a magyarság arányának emelkedéséről tanúskodnak. Magyar többséget talált az összeírás 7 olyan nyelvhatár menti községben, amelyekben még az 1910-es magyar népszámlálás is szlovák többséget mutatott ki. A nyelvhatár fölötti városok közül a magyarság elvesztette ugyan többségét, de továbbra is őrizte 20% fölötti arányát Aranyosmaróton (magyar lakosságának aránya 1910-ben 65,9% – 1919-ben 25,6% volt) és Jolsván (80,4% – 32,0%), csakúgy mint a szepességi Lőcsén (32,0% – 22,3%), Iglón (33,2% – 24,3%) és Korompán (40,1% – 26,5%); Szepesváralján (18,1% – 21,3%) pedig ráadásul ekkor emelkedett részaránya 20%

főlé. A magyarság arányának növekedése mellett továbbra is őrizte relatív magyar többségét Dobsina (34,6% – 35,3%), Gálszécs (43,9% – 47,5%), Homonna (38,2% – 38,6%) és Felsőmecenéz (37,6% – 41,6%), s relatív magyar többséget mutatott ki az összeírás a korábban német többségű Alsómecezenéz (22,4% – 49,3%) is.

Ezzel magyarázható, hogy a népösszeírás eredményeivel a VAVRO ŠROBÁR vezette Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium a magyarság számának mintegy 200000-es csökkenése ellenére sem volt elégedett. Az összeírás előzetes adatainak ismeretében ŠROBÁR már a szlovák zsupánok és képviselők 1919 novemberi kassai tanácskozásán nemtetszését fejezte ki amiatt, hogy „a színtiszta szlovák területeken 126 441 magyar él”, ez a szám azonban szerinte nemcsak magyarokat, hanem számos más nemzetiségűt is magában foglal, akiket majd „idővel le kell számítani a magyar lakosság létszámából”.

Az 1921-es és az 1930-as népszámlálás – Szlovákia időközben némileg módosult területén – valóban a magyar elem újabb nagyarányú csökkenéséről tanúskodik. A magyarság száma az 1919. évi 692 831-ről előbb 650 597-re, majd 592 337-re, részaránya pedig 23,5%-ról 1921-ben 21,7%-ra, 1930-ban 17,8%-ra süllyedt. Miközben tehát 1910 és 1919 között a magyarokénál kisebb mértékben, de a németek és a ruszinok létszáma és számaránya is csökkent, 1921-re és 1930-ra számban már csupán a magyarság fogyott tovább. A szlovákiai magyarság embervesztése 1910 és 1930 között összességében meghaladta a 300000 főt, az 1910. évi összlétszámának egyharmadát.

1. táblázat: Szlovákia népességének etnikai összetétele 1910 és 1930 között

év*	összlak.	magyar	%	szlovák**	%	német	%	ruszin	%	egyéb***	%
1910	2 952 781	901 792	30,5	1 689 698	57,2	198 876	6,7	111 280	3,3	51 135	1,7
1919	2 948 307	692 831	23,5	1 962 766	66,6	143 589	4,9	93 411	3,2	55 710	1,9
1921	3 000 870	650 597	21,7	2 025 003	67,5	145 844	4,9	88 970	3,0	90 456	3,0
1930	3 329 793	592 337	17,8	2 273 054	71,3	154 821	4,6	95 359	2,9	114 222	3,4

* Az 1910-es adatok Szlovákia 1919. évi területére vonatkoznak.

** A szlovák kategória 1919-ben, 1921-ben és 1930-ban magában foglalja a csehek is; létszámuk 1921-ben 72 635, 1930-ban 121 696 volt.

*** Az egyéb kategória 1921-ben magában foglal 73 628 zsidó és 8 035 cigány, 1930-ban 72 678 zsidó és 31 188 cigány nemzetiségűt.

A magyarság számának és arányának ily nagyméretű visszaeséséhez már a népszámlálások módszertanában bekövetkezett változások is hozzájárultak. Amíg ugyanis a magyar népszámlálások a lakosság anyanyelvét, a csehszlovákok az államalkotó nemzet számára kedvezőbb eredménnyel biztató nemzetiséget tudakolták. Hátrányosan érintette a magyarságot, s számos visszaélésre adott lehetőséget az is, hogy a népszámlálás részben számlálóivekkel, részben pedig összeírasi ívekkel történt: a cseh országrészekben alkalmazott számlálóiveket maguk a megszámláltak tölthették ki, a volt magyarországi területeken, vagyis Szlovákiában és Kárpátalján

használt összeírási ívek kitöltését azonban már a számlálóbiztosok végezték, akiket ráadásul feljogosítottak a bevallott nemzetiségi adatok felülvizsgálatának jogával is.

A csehszlovák népszámlálások jelentőségét mindeközben növelte az a tény, hogy a csehszlovák Nemzetgyűlés által 1920. február 29-én elfogadott 122/1920 sz. alkotmánytörvény, az ún. nyelvtörvény a kisebbségek számára csupán azokban a bírósági járásokban, illetve községekben biztosította nyelvük hivatalos érintkezésben való használatának jogát, ahol a csehszlovák állampolgársággal rendelkező kisebbségi lakosság aránya elérte az összlakosság 20%-át, tehát a kisebbségek nyelvhasználati joga járási és helyi szinten is a mindenkori népszámlálások során megállapított részarányuktól vált függővé.

Erősen, közel 100000 fővel csökkentette a magyarok számát a zsidó nemzetiség kategóriájának bevezetése. Amíg 1910-ben Szlovákia 1921. évi területén 106552 izraelita vallású személy vallotta magát magyar anyanyelvűnek, addig 1921-ben Szlovákiában csak 21584 izraelita vallású, de magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárt írtak össze, 1930-ban pedig a magukat magyarnak valló izraelita vallásúak száma már csupán 9728 volt.

A magyar nyelvterületen belül a zsidó lakosság külön nemzetiségként való regisztrálása a szintizsta magyar Csallóköz központjának számító Dunaszerdahelyen, valamint a mátyusföldi Galántán idézte elő a magyarság legszembetűnőbb fogyását. Dunaszerdahelyen 1930-ban az izraelita vallásúak 82,4%-a, a város csehszlovák állampolgárságú lakosságának 34,8%-a, Galántán pedig az izraelita vallásúak 68,9%-a, a csehszlovák állampolgárságú lakosság 20,1%-a vallotta magát zsidó nemzetiségűnek, ami Dunaszerdahelyen a magyarok arányának az 1910. évi 98,3%-ról 46,9%-ra, Galántán pedig 89,6%-ról 38,4%-ra süllyedését eredményezte.

Hasonló módon, bár a zsidóságnál jóval kisebb mértékben csökkentette a szlovákiai magyarok lélekszámát a magukat cigány nemzetiségűnek vallók számának közel négyszeresére növekedése. Amíg 1921-ben csupán 7967, addig 1930-ban már 30626 volt a rendezett csehszlovák állampolgársággal rendelkező cigány nemzetiségűek száma. A magyarlakta településeken az 1930-as népszámlálás során a legnagyobb arányban a Garam menti Nemesoroszi (24,2%) és Nagysáró (22,0%), a nőgrádi Fülekkelecsény (22,0%), valamint a gömöri Gortvakisfalud (22,5%) és Szútor (20,8%) lakossága vallotta magát cigány nemzetiségűnek, ami Fülekkelecsényben egyben a magyar többség elvesztését is jelentette, s magyar lakosságának részaránya az 1910. évi 100%-ról 39,4%-ra süllyedt.

További több mint 100000 fővel csökkentette a magyarság számát a csehszlovák államra való hűségeskü letételét megtagadó magyar közhivatalnokok, állami alkalmazottak önkéntes vagy kényszerű áttelepülése a trianoni Magyarország területére. A magyar Országos Menekültügyi Hivatal nyilvántartása szerint 1918 novembere és 1920. december 31-e között 101782 magyar hagyta el a Csehszlovákiához került volt magyarországi területeket, tehát Szlovákiát és Kárpátalját, s költözött át Magyarországra. A magyarság kivándorlása a húszas években tovább folytatódott: 1922 és 1930 között további 15287 magyar költözött el Csehszlovákiából.

Mivel a csehszlovák hatóságok különféle ürügyek alatt a felvidéki magyarság ezreinek nem voltak hajlandók megadni a csehszlovák állampolgárságot, tovább módosította az etnikai arányokat, s gyakorlatilag minden településen a magyarság számának és arányának csökkenését idézte elő a rendezetlen állampolgárságú személyeknek a „külföldiek” kategóriájába sorolása. A legkirívóbb az 1926-ig közigazgatásilag Rimaszombathoz tartozó Bakti esete, ahol 1930-ban kiemelkedően magas (45,9%) volt a „külföldiek” aránya, ami a magyarságnak a nyelvhasználatához szükséges 20% alá csökkenését eredményezte (12,2%).

Amíg az 1921. évi népszámlálás Szlovákiában 13414 rendezetlen állampolgárságú magyart sorolt a „külföldiek” kategóriájába, addig 1930-ra, annak ellenére, hogy a hatóságok az 1926. július 1-jén kelt 152/1926 sz. törvény, az ún. Lex Dérer – Szent Ivány alapján megkezdték a rendezetlen állampolgársági ügyek rendezését, a rendezetlen állampolgárságú s így a „külföldi” szlovákiai magyarok száma 20349-re emelkedett. A statisztikai számok arról tanúskodnak, hogy a „külföldiek” között aránytalanul magas volt a magyarok részaránya: miközben 1930-ban Szlovákia jelenlévő népességének csupán 17,8%-a volt magyar nemzetiségű, a 75604 „külföldinek” már 26,9%-a.

Becslések szerint több mint 100000 fővel csökkentette a szlovákiai magyarok, s növelte az új államalkotó nemzet, a „csehszlovák” számát azoknak a bizonytalan identitású, kétnyelvű, kettős kötődésű személyeknek a nemzetiségváltása, akik 1910-ben még magyar anyanyelvűnek vallották magukat, a megváltozott politikai helyzet hatására azonban később már „csehszlováknak” jelentkeztek. Különösen gyors volt a magyarság térvesztése a szlovák nyelvterület egykor erősen magyarosodó városaiban, amelyek magyar lakossága általában már 1921-re, de méginkább 1930-ra a legtöbb esetben pár százalékos kisebbségbe szorult vissza. 1910 és 1930 között a magyar lakosság részaránya pl. Jolsván 80,4 %-ról 7,3%-ra, Varannón 66,1%-ról 1,9%-ra, Aranyosmaróton 65,9%-ról 6,5%-ra, Nagymihályban 62,0%-ról 4,0%-ra, Nyitrán 59,4%-ról 4,5%-ra, Zólyomban 56,5%-ról 2,4%-ra, Nagyrőcén 51,9%-ról 7,0%-ra, Tőketerebesen 49,3%-ról 2,2%-ra, Eperjesen 48,9%-ról 4,3%-ra, Besztercebányán 48,8%-ról 3,8%-ra, Gálszécsen 43,9%-ról 6,4%-ra, Selmecebányán 41,7%-ról 2,3%-ra, Korompán 40,1%-ról 2,9%-ra, Homonnán 38,2%-ról 1,4%-ra, Dobsinán 34,6%-ról 5,3%-ra, Körmöcbányán 33,2 %-ról 2,5 %-ra, Iglón 33,2%-ról 4,8%-ra, Lőcsén pedig 32,0%-ról 3,1%-ra zuhant.

A magukat magyarnak vallók száma és aránya azonban nem csupán a szlovák etnikai terület városaiban csökkent, hanem erősen vegyes lakosságúvá, sőt gyakran szlovák többségűvé váltak a nyelvhatár korábban 80-90%-os magyar többséggel rendelkező városai is. A legnagyobb változás a korábban német jellegű Pozsonyban, valamint Kassán játszódott le, amelyekben a magyar elem részaránya az 1910. évi 40,5, illetve 75,4%-ról 1930-ra 15,2, illetve 16,4%-ra süllyedt, s így nyelvhasználati jogát is elveszítette. Szlovák többségűvé vált Losonc (magyar lakosságának aránya 1910-ben 82,2% – 1930-ban 25,9% volt) és Vágsellye (91,5% – 27,4%), relatív szlovák többségűvé Léva (90,5% – 39,6%), ugyanakkor megőrizte legalább relatív magyar többségét Érsekújvár (91,4% – 45,4%), Galánta (89,6% – 38,4%), Rimaszom-

bat (89,7% – 43,6%) és Rozsnyó (89,6% – 48,2%). A nyelvhatáron fekvő városok közül abszolút magyar többségét csupán Szenc (93,4% – 56,4%) és Szepsi (98,5% – 69,8%) tartotta meg.

A magyar nyelvterület korábban színtiszta magyar városai – a már említett Duna-szerdahely kivételével – magyar többségűek maradtak ugyan, a magyarság visszaszorulása azonban ezekben is jelentős volt. Komáromban pl. az 1910. évi 89,2%-ról 1930-ra 59,7%-ra, Párkányban 98,0%-ról 56,6%-ra, Ipolyságon 95,2%-ról 54,9%-ra, Füleken 96,7%-ról 59,5%-ra, Tornalján 98,1%-ról 51,1%-ra, Királyhelmeceen 99,8%-ról 59,3%-ra, Nagykaposon pedig 98,8%-ról 65,2%-ra csökkent a magyar elem részaránya.

A városokéhoz hasonló, gyakran még azt is meghaladó volt a magukat 1910-ben még magyarnak vallók nemzetiségváltása a 18. századi szlovák telepítésű vagy nyelvhatár menti kétnyelvű községekben. E kettős kötődésű, bizonytalan etnikai identitású lakosság nemzetiségcseréje különösen a Nyitra – Érsekújvár – Léva közötti térségben, Kassa környékén, valamint Töketerestől délre alakította át gyökeresen nemcsak egyes falvak, hanem egész régiók etnikai arculatát.

A legutolsó magyar, valamint a két csehszlovák népszámlálás községsoros kimutatásainak összevetése arról tanúskodik, hogy 1910 és 1930 között összességében 123 szlovákiai község veszítette el abszolút magyar többségét, közülük 85 az 1910 és 1921, 38 pedig az 1921 és 1930 közötti időszakban. Ráadásul e 123 községből a magyarság 1930-ra csupán 51-ben tudta megtartani 20% fölötti arányát, a többi 72 községben számaránya 20% alá süllyedt, tehát nyelvhasználati jogát is elveszítette.

Egyes kétnyelvű, de 1910-ben szlovák többségű községekben 1910 és 1921 között egy ezzel ellentétes folyamat játszódott le: lakosságuk 1921-ben többségében magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Az egykori Abaúj-Torna vármegyei Abaszéplakon 1910 és 1921 között 20,0%-ról 56,1%-ra, Jászóindszenten 44,2%-ról 60,0%-ra, Rudnokon 35,5%-ról 54,4%-ra, a Komárom vármegyei Komáromcsehiben 18,0%-ról 63,2%-ra, a Bars vármegyei Ényben 41,3%-ról 73,3%-ra, a Nyitra vármegyei Zsitvamártonfalván pedig 43,7%-ról 51,8%-ra emelkedett a magyarság részaránya. E községek azonban 1930-ra ismét szlovák többségűvé váltak, magyar lakosságuk részaránya pedig Komáromcsehi (24,0%), Ény (33,2%) és Zsitvamártonfalva (29,2%) kivételével 20% alá csökkent. Az előzővel ellentétes etnikai fordulatot jeleznek a honti Gyürki adatsorai, ahol 1910-ben 89,8%-os magyar, 1921-ben 59,4%-os szlovák, 1930-ban pedig ismét 75,3%-os magyar többséget mutattak ki.

Szlovák statisztikusok és demográfusok az 1930-as népszámlálás eredményeit értékelve előszeretettel hangsúlyozzák az 1880. és az 1930. évi népszámlálások, illetve az 1880-as és az 1930-as népszámlálások alapján meghúzható szlovák-magyar nyelvhatár közötti állítólagos hasonlóságot, ezzel igyekezve bizonyítani a 19–20. sz. fordulóján, különösen pedig az 1910. évi magyar népszámlálás során alkalmazott ún. statisztikai magyarosítást.

Az 1880. és 1930. évi népszámlálás etnikai adatainak összevetése ugyanakkor azt mutatja, hogy a Szenc melletti Dunasáp kivételével, amelyben 1880-ban a lakosság 27,8%-a, 1910-ben 79,9%-a, 1930-ban pedig még mindig 58,1%-a vallotta magát

magyarnak, nemcsak az 1880 és 1910 között magyar többségűvé vált községek mindegyike, azaz 66 község veszítette el ismét magyar többségét, hanem kisebbségbe szorult a magyarság további 57 olyan településen is, amelyek 1880-ban is magyar többségűek voltak.

A szlovák-magyar nyelvhatár délebbre tolódása két helyen is az addig összefüggő magyar nyelvterület megszakadását eredményezte. Az Ipoly menti Bátorfalu szlovákká válásával Nagykürtöstől délre, a Kassa környéki, különösen az Ósva-völgyi, valamint a Tóketerebes és Sátoraljaújhely közötti vegyes lakosságú falvak magyar jellegének megszűntével pedig Kassa és Tóketerebes alatt szakadt meg a magyar etnikai sáv.

A három részre szakadt nyelvterület közül a nyugati – egyben a legnagyobb – a Pozsony melletti Vereknénél kezdődött, s a Nagykürtös alatti Lukanényénél végződött; a közeli Zsély községnél kezdődő középső szakasz a Kassa alatti Kenyhecnél ért véget; a Kistoronyánál kezdődő keleti szakasz pedig a Szlovákia és Kárpátalja közötti közigazgatási határon is átnyúlva egészen Kárpátalja közepéig húzódott.

A nagysurányi szlovák etnikai félsziget terjeszkedése, valamint Verebély és több környező magyar többségű település elszlovákosodása révén ráadásul a nagysurányi félsziget észak felől is közvetlen érintkezésbe került a szlovák etnikai területtel, leszakítva a magyar nyelvterületről, illetve nyelvszigetté változtatva a Verebélyből kiágazó zoboralji és nyitranagykeri magyar etnikai félszigetet.

Mivel a kétnyelvűségből adódó asszimiláció (illetve disszimiláció) elsősorban a szlovák etnikai területen és a nyelvhatáron fekvő városokat, a szörványokat, valamint a török háborúk pusztításait követően a 18. sz.-ban részben szlovákokkal benépesített, időközben azonban visszamagyarosodott, de továbbra is vegyes etnikumú településeket érintette, a csehszlovák hatóságok a déli határvidék etnikai jellegét a magyar-szlovák viszonylatban korábban példátlan etnikai alapú telepítésekkel, az 1919-ben meghirdetett földreform keretében zajló ún. kolonizációval igyekeztek megváltoztatni.

A földreformot a prágai Nemzetgyűlés által 1919. április 16-án elfogadott 215/1919 sz., ún. lefoglalási törvény indította útjára, amely a köztársaság egész területén elrendelte a nagybirtokok kisajátítását. A törvény értelmében nagybirtoknak számított minden 150 hektárt meghaladó mezőgazdasági jellegű földterület (szántó, rét, kert, szőlők és komlóskertek), illetve minden, 250 hektárt meghaladó vegyes művelésű egyéb jellegű földterület.

A földreformmal a csehszlovák kormánynak kettős célja volt. A magyarlakta területeken élő szlovákok gazdasági súlyának növelésével párhuzamosan egyrészt gazdaságilag igyekezett meggyengíteni a magyarságot: földbirtokainak kisajátításával a magyar birtokos réteget, a földek elosztása során pedig a magyar parasztságot, mivel földjuttatásban a magyarlakta területeken is elsősorban szlovák és cseh-morva telepések részesültek.

Az 1928-ban nyilvánosságra hozott adatok szerint Szlovákiában a földreform keretében 1927. október 1-ig földhöz juttatott 1078 telepescsalád közül 804 (74,6%) volt szlovák, 245 (22,7%) cseh, 18 (1,7%) ruszin, 7 (0,6%) német s csupán 4 (0,4%)

a magyar nemzetiségű. Ennél is részrehajlóbb volt a földreform lebonyolítása Kárpátalján, ahol a 109 telepescsalád közül 108 (99,1%) volt cseh, 1 (0,9%) pedig szlovák; magyar, német vagy ruszin család egy sem akadt közöttük.

A telepescsaládok nemzetiségi összetétele egyben rávilágít a földreform másik céljára: Szlovákia és Kárpátalja magyarlakta területeinek szláv kolonizálására. A magyar etnikai területen létrehozott szláv kolóniáknak jutott ugyanis az a szerep, hogy az addig meglehetősen homogén magyar településszerkezetet feldarabolják, az ottani szlovák nyelvterületeket és szórványokat megerősítsék, a magyar-szlovák nyelvhatárt délebbre szorítsák, s így lehetőleg végérvényesen megváltoztassák Dél-Szlovákia etnikai arculatát.

Noha a földreformmal kapcsolatos törvények meghozatalakor szigorúan ügyeltek arra, hogy azokból ne tűnjön ki a reform nacionalista jellege, s a jogszabályok egyike sem tartalmazott nemzetiségi korlátozásokat, cseh és szlovák politikusok mégis gyakran hangot adtak annak a nézetüknek, hogy itt lényegében egyfajta „történelmi igazságszolgáltatásról” van szó.

Maga KAREL VIŠKOVSKÝ, a földreform lebonyolításával megbízott Állami Földhivatal első elnöke jelentette ki 1923. november 15-én a csehszlovák Nemzetgyűlés Költségvetési Bizottsága előtt, hogy „én sem a magam, sem a hivatalom nevében nem állítottam, hogy a földreformot nem nemzeti alapon fogjuk végrehajtani, és hogy annak nem lenne nemzeti jellege”.

Az Állami Földhivatal 1926-ban kinevezett következő elnöke, JAN VOŽENÍLEK agrármérnök már egyik 1919-ben megjelent tanulmányában leszögezte, hogy a cseh népnek nyomós oka van e történelmi igazságtételre, s „teljes joggal kívánja, hogy a nemzet visszakapja a fehérhegyi csata utáni korszakban tőle erőszakkal elvett földet, hogy ezzel jóvátétesse a nemzetet az elnyomói által elkövetett évszázados sérelem”.

Hasonlóan fogalmazott EDVARD BENEŠ külügyminiszter is, aki 1925-ben egy pozsonyi előadása során kijelentette: „A földbirtokreform révén a fehérhegyi csatáért, népünk idegenbe történő kivándorlásáért, a cseh és szlovák területek germanizálásáért, illetőleg magyarosításáért, egyszóval visszafizetése mindannak, amit velünk tettek.”

MILAN HODŽA szlovák agrárpolitikus, a Csehszlovák Agrárpárt alelnöke 1921-ben szintén a történelmi sérelem jóvátétele céljából szorgalmazta a szlovákság déli irányú terjeszkedését. HODŽA szerint a földreform Szlovákiában „nemzeti és állampolitikai probléma”, mivelhogy a szlovák nép hazáját néhány évszázaddal ezelőtt nem csupán a terméketlen hegyvidéki tájak alkották, hanem az egészen a Dunáig terjedt. A magyarok betörése és a kolonizáció azonban azt idézte elő, hogy a szlovákok a Duna partján fekvő termékeny területeiket elveszítették, ami következtében területüket ma 20-40 kilométer széles sáv választja el a Dunától. „Ha ez a történelmi sérelem a szlovákokat a hegyek közé szorította – fejezte be fejtegetését HODŽA –, akkor a szlovák népnek a földreform révén ismét vissza kell szereznie elvesztett településeit, mindenütt, ahol azoktól a magyar nemesség megfosztotta. Ez a csehszlovák állam történelmi feladata és a mi nemzeti jogunk.”

A magyar etnikai terület fokozatos elszlovákosításával a földreform szinte valamennyi közreműködője számolt. IVAN DAXNER, a Szlovenszkoí Telepítési Szövet-

kezet elnöke 1924-ben egy tudományos alapossággal megírt terjedelmes dolgozatban ismertette a magyarság gazdasági meggyengítésére, a telepesfalvak hálózatának kiépítésére s a magyar etnikai sáv feldarabolására kidolgozott elképzeléseit.

DAXNER már tanulmánya bevezetőjében leszögezi, hogy a magyar földterület szlovák kézre juttatása állami és nemzeti szempontból egyaránt elengedhetetlen, mivel Szlovákia területének 80%-a, különösen Dél-Szlovákia termékeny rónái „idegen” kézen vannak, s ezért szerinte mindenki számára világos, aki ismeri a szlovákiai viszonyokat, hogy ha nem állomásozna Szlovákiában katonaság, állami és közigazgatási hatalom, „két éven belül ismét azok uralnák Szlovákiát, akik ezelőtt is uralkodtak”. A kolonizáció és a parcellázás – vonja le a következtetést – „államunk létezésének egyik legfontosabb feltételei”.

Az addigi telepítési akciókkal elégedetlen DAXNER szerint a magyarok közé telepített szláv lakosságot – a kolonizáció hatékonyabbá tétele érdekében – lehetőleg önálló telepesfalvakba kell tömöríteni, vagy ha ez nem lehetséges, ügyelni kell arra, hogy a már fennálló magyar községekbe telepített szláv kolonisták száma meghaladja az őshonos magyarságét. A telepesközségekben azonnal gondoskodni kell az iskola, a községháza a tanító- és jegyzőlakás, a kisdédóvó, a szegényház, a temető és a templom felépítéséről, miközben az „iskolának és a községházának a kolónia szellemi központját kell képezniük”.

A magyar területre telepített kolonisták nemzeti öntudatának megőrzése érdekében különösen fontosnak tartotta a templom és a kisdédóvó megépítését, mivel templom hiányában a telepesek a környező magyar falvak templomaiba járnának, ami „hozzájárulna elmagyarosodásukhoz”. A szlovák kisdédóvók létrehozásának DAXNER szerint azért lenne nagy szerepe, mivel ezekbe a magyar családok is beirathatnák gyermekeiket, s így „egy generáció alatt bármilyen erőszak nélkül el lehet majd szlovákosítani a magyar falut és megbízható bástyává változtatni államunk határain”.

A kolónia helyének kiválasztásánál ügyelni kell többek között arra is, hogy a telepesközség megfelelő nagyságú határral, kiváló termőtalajjal, bőséges és jó ivóvízkészlettel rendelkezzen, s ezáltal minél több életképes gazdaságot tudjon eltartani, közúton és vasúton egyaránt könnyen meg lehessen közelíteni, s ne okozzon gondot a piacok távolsága és elérhetősége sem.

Mivel azonban az egyedülálló telepesfalvak életképtelenek lennének, s lakosságuk hamarosan beolvadna a környező magyarságba, összállami, nemzeti és nemzetgazdasági szempontból egyaránt elengedhetetlen, hogy a kolóniák ne ötletszerűen, hanem lehetőleg 5-6 fős csoportokban és egy időben jöjjenek létre, miáltal a szlovák elem a kolonizált területen ha nem is többséget, de számottevő kisebbséget fog alkotni. Példaként Komárom környékét hozta fel, ahol szerinte ezt a programot különösebb anyagi ráfordítás nélkül egy év alatt végre lehetne hajtani; véghezvitele után pedig a város közvetlen környékén 18 szlovák és cseh mellett már csupán 8 magyar falu maradna.

Természetesen arra is ügyelni kell – szögezte le DAXNER –, hogy a kolóniák gazdaságilag önállóak legyenek, vagyis semmilyen módon ne fűgjenek a környező

magyar falvaktól. Ezzel kapcsolatban megfogalmazta a telepesközségek önállósításának szükségességét is. Végül azt is hangsúlyozta, hogy a telepesek kiválasztásánál ügyelni kell arra, hogy Szlovákia azonos régióiból származzanak, azonos vallásúak legyenek, s azonos szokásokkal és kultúrával rendelkezzenek.

A földreform és az azzal kapcsolatos kolonizáció Szlovákiában a várakozásokkal ellentétben meglehetősen lassúsággal haladt. KAREL VIŠKOVSKÝ az Állami Földhivatal közlönyében 1925 januárjában szintén elismerte, hogy a földreform lebonyolítása során a munka zömét eddig a cseh országrészekben végezték, de ígéretet tett rá, hogy a Földhivatal munkája ezentúl elsősorban Szlovákiára és Kárpátaljára fog irányulni, ahol a földreformot a következő 2 év során lehetőleg le is szeretnék bonyolítani.

A kolonizáció keretében a magyarlakta területekre érkező telepesek általában Szlovákia és Morvaország északi részeiről származtak, akik otthon eladták kevésbé termékeny földjeiket, de voltak közöttük amerikai, jugoszláviai, magyarországi, volhíniai, illetve oroszországi szlovák és cseh reemigránsok is, valamint jelentős számban egykori legionáriusok, akik külön pénzügyi támogatásban is részesültek. A kolonisták sajátos csoportját alkották azok a szlovák telepesek, akik Árva és Szepesség Lengyelországhoz csatolt falvaiból érkeztek.

Mivel megfelelő gazdálkodási kultúrával elsősorban a cseh és morva telepesek, esetleg a jugoszláviai szlovákok rendelkeztek, az Állami Földhivatal közlönye a kolóniák életképességének megőrzése érdekében leszögezte, hogy azokat lehetőleg úgy kell megalkotni, hogy a cseh-morvák mindenütt többségben legyenek, vagyis 60 cseh-morva telepes mellé helyezzenek 40 szlovákot, s így a szlovákok magasabb gazdasági tudást szerezhessenek.

A gyakran több község határába telepített kolóniák pontos számának megállapítása a források ellentmondásossága miatt nehézségekbe ütközik. Összegezésüket nehezíti, hogy több alapformájuk létezett: a telepesek vagy teljesen önálló telepesközségekbe szerveződtek, vagy a már meglévő községek mellett építettek ki külön negyedeket, utcákat, majorságokat, esetleg ún. szórványtelepüléseket hoztak létre. Nyilvántartásuk sem volt egységes, a különböző források a szomszédos kolóniákat hol önálló kolóniákként, hol egy közösként említik. Végül pedig a hivatalos, állami kolóniákon kívül szövetkezeti, illetve magánkolóniák is létesültek, amelyek létrehozásában többek között a pozsonyi székhelyű Szlovenszkói Telepítési Szövetkezet, az I. világháború idején az antant oldalán harcoló csehszlovák légiók veterán tagjait tömörítő Legionárius Közösség és a Szlovák Liga vett részt.

A magánkolóniák alapításában különösen a Szlovák Liga nevű társadalmi, ám az állam által is bőkezűen támogatott szervezet, illetve annak elnöke, IGNÁC GESSAY járt az élen. A Szlovák Liga hivatalosan megfogalmazott célkitűzése az volt, hogy a Szlovákia magyarlakta területein élő szlovákok gyermekeit szlovák iskolák létesítésével és fenntartásával megóvja az elnemzetlenítés veszélyétől, a gyakorlatban ugyanakkor tevékeny szerepet vállalt Dél-Szlovákia elszlovákosításában, ezen belül pedig részt vett a szlovák kolóniák létesítésében is. A Szlovák Liga által alapított két legjelentősebb kolónia az Éberhárd határában kialakított Gessayov, valamint az Ógyalla határában létrehozott Zelený Háj (Zöldállás) volt.

A kolonizáció 1929 végéig elért eredményeit tartalmazó hivatalos adatokat JAN VOŽENÍLEK, az Állami Földhivatal elnöke 1932-ben tette közzé. Ezek szerint Szlovákiában a hivatalos kolonizáció keretében 51, a magánkolonizáció keretében 29 kolóniát alapítottak; Kárpátalján pedig 11 hivatalos kolónia létesült. A csehszlovák Állami Statisztikai Hivatal évkönyve 1934-ben, valamint az Állami Földhivatal közlönye 1938 januárjában egyaránt 55 hivatalos szlovákiai kolóniáról tesz említést, a Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézete által szerkesztett 1938. évi tájékoztató kötet pedig ráadásul úgy tudja, hogy a volt magyarországi területeken 1937 végéig összesen 107 kolóniát hoztak létre, amelyeket 6 kivétellel Szlovákia és Kárpátalja magyarlakta déli területein helyeztek el.

VADKERTY KATALIN levéltári forrásokra támaszkodó számításai szerint a szlovákiai telepese falvak és szórványtelepülések együttes száma meghaladta a 120-at, a telepescsaládok száma több mint 2000 volt, birtokuk pedig elérte a 37000 hektárt. Hasonló eredményre jutott Varga Kálmán is: becslése szerint 1919 és 1938 között a kolonizáció keretében mintegy 2000 telepescsalád, azaz 8-10 ezer személy települt le Szlovákia magyarlakta területein.

Mivel a hivatalos és magánkolóniák legrészletesebb kimutatását az 1932-es publikáció tartalmazza, mi is elsősorban ezekre az adatokra támaszkodunk. A Szlovákiában létrehozott 51 hivatalos kolónia összesen 1319 gazdasággal (telepesebirtokkal) rendelkezett, az egyénileg juttatott földek terjedelme 21642 hektár, a közös vagy községi tulajdonban lévőké 2848 hektár volt. A hivatalos kolonizáció keretében alapított kolóniák jegyzékét, alapításuk évét, a telepesebirtokok számát, valamint a kolóniák lakosságának nemzetiségi adatait a következő táblázat tartalmazza.

2. táblázat. A hivatalos kolonizáció keretében alapított kolóniák

A kolónia hivatalos neve	Anyaközsége	Alap. éve	Telepesebirtokok száma*	A kolónián élő személyek száma**						
				össz.	szlov.	cseh	magy.	rusz.	egy.	külf.
Agota	Nagypeszek	1926	11	74	42	-	20	-	-	12
Aradpraedium	Kisújfalu	1926	27	135	98	17	17	-	-	3
Bátorové Kesy	Bátorkeszi	1929	28	106	81	-	25	-	-	-
Bellova Ves	Tonkháza	1923	61	262	109	104	43	-	-	6
Biel	Bély	1927	13	48	19	12	-	-	-	17
Bimbola	Kissalló	1929	27	93	93	-	-	-	-	-
Bíňa	Bény	1926	28	163	35	125	3	-	-	-
Blahova Dedina	Előpatony	1925	53	386	204	26	152	-	-	4
Blažov	Balázsfá	1927	12	65	40	14	11	-	-	-
Bot'any	Battyán	1929	18	28	-	27	1	-	-	-
Bottovo	Dobóca	1921	57	384	373		-	-	-	11
Bozita	Perse	1924	32	405	333		61	1	1	9
Čata	Csata	1925	18	293	46	95	152	-	-	-
Damašd	Garamdamásd	1927	10	30	1	-	29	-	-	-
Dögöš	Komját	1928	48	1109	1059		12	-	-	38

Etreove Korčany	Etrekarcsa	1929	5	5	-	-	5	-	-	-
Fakov	Úszor	1926	15	189	68	71	49	-	1	-
Galanta	Galánta	1926	12	78	43	25	1	-	-	9
Hadovce	Örsújfalva	1926	25	158	116	23	17	-	1	1
Hajmás	Nagyfödémes	1927	43	307	120	106	80	-	2	1
Halič	Gács	1925	8	50	49	1	-	-	-	-
Harcáspuszta	Izsa	1924	4	89	67	20	2	-	-	-
Hodejov	Várgede	1925	14	117	117	-	-	-	-	-
Hurbanova Ves	Nagy magyar	1923	24	182	79	33	66	-	-	4
Hviezdoslavov	Csütörtök	1921	40	333	222		80	-	1	31
Jesenské	Barsbese	1921	18	114	114		-	-	-	-
Jozefmajer	Ürmény	1924	9	372	280		5	-	-	87
Köbölkút	Köbölkút	1928	32	158	40	102	11	2	2	1
Košúty	Nemeskosút	1925	6	nincs adat						
Lučenec	Losonc	1927	1	13	13	-	-	-	-	-
Macov	Macháza	1924	22	299	140		150	-	5	4
Malý Fajkurt	Fajkürt	1921	45	380	366		10	-	4	-
Miloslava	Csütörtök	1921	60	487	367		62	1	2	55
Mudroňovo	Madár	1921	34	229	222	-	7	-	-	-
Nová Dala	Újgyalla	1922	8	37	37	-	-	-	-	-
Nový Svet	Szenc	1927	9	149	121	6	20	-	2	-
Okánikovo	Nemesócsa	1926	19	142	121	15	6	-	-	-
Poľný Kesov	Ürmény	1927	37	548	533	10	1	-	2	2
Pustatina Toňská	Tőnye	1925	9	94	-	53	40	-	1	-
Senec	Szenc	1923	50	335	166	138	25	2	1	3
Slávikovo	Rimaszécs	1921	48	269	244		11	-	-	14
Stráž	Tiszasalamon	1923	21	128	79		3	44	-	2
Süly	Süly	1925	16	170	27	37	106	-	-	-
Svätý Michal	Szentmihályfa	1926	24	141	27	86	25	-	3	-
Šrobárová	Marcelháza	1921	79	581	571	2	7	-	-	1
Štefánikov	Taksonyfalva	1925	44	325	322	-	3	-	-	-
Štúrovo	Ekel	1922	38	186	88	91	7	-	-	-
Trenč	Tőrincs	1925	4	35	16	19	-	-	-	-
Trnovec nad Váhom	Tornóc	1927	20	151	146	1	4	-	-	-
Veľké Kapušany	Nagykapos	1922	17	144	141	-	-	-	-	3
Veľký Lég	Nagylég	1926	16	80	13	62	4	1	-	-

* 1929. december 31-én

** Az 1930. évi népszámlálás szerint

Az ún. magánkolonizáció keretében alapított 29 kolónia 689 gazdasággal rendelkezett, az egyénileg juttatott földterület 9735 hektár, a közös vagy községi tulajdonban lévőké 818 hektár volt. A magánkolóniák jegyzékét és a telepesbirtokok számát a következő táblázat tartalmazza:

3. táblázat: A magánkolonizáció keretében alapított kolóniák

A kolónia hivatalos neve	Anyaközsége	Telepesbirtokok száma
Bohdanovce nad Trnavou	Bogdány	19
Dolná Strehová	Alsósztregova	27
Dolné Žembovice	Alsózsember	32
Dúžava	Dúsa	19
Fiľakovo	Csákányháza	18
Gessayov	Éberhárd	37
Hodejov	Várgede	14
Hodžovo	Tány	71
Jánošovce	Jánosi	11
Kamenný Chotár	Kálnaborfő	14
Kráľová	Királyfa	7
Kulantov	Barsbese	17
Lontov	Lontó	6
Nádszeg	Nádszeg	5
Nemce	Hontnémeti/Fülekpilis	57 (28/29)
Panské Pole	Tallós	29
Raďovce	Ragyolc	51
Rárošská Muľad	Rárósmúlyad	45
Seleška	Csécs	14
Slovenské Kľačany	Tótklecsény	9
Sušany	Susány	10
Széplak	Bakostörék	34
Šiatorská Pustatina	Ragyolc	10
Tekovská Nová Ves	Garamújfalú	9
Tomašov	Fél	23
Vátovce	Csalányos	18
Vrbina	Csilizradvány	43
Vrbovce	Verbóc	10
Zelený Háj	Ogyalla	30

A kolóniák lakosságának etnikai hovatartozásáról jobbára csupán a hivatalos kolóniákra vonatkozóan rendelkezünk részletes adatokkal, bár ezek is hiányosak, mivel az 1930-as népszámlálás nemzetiségi bevallására támaszkodó forrás – amint az a táblázatból is kitűnik – több kolónia esetében is csupán az ún. csehszlovák nemzetiségi kategóriát tünteti fel, „összemosva” ezzel a csehek és a szlovákok számát. Ezek etnikai viszonyait egy korábbi, 1929. január 1-jei állapotot tükröző összeírás alapján rekonstruálhatjuk, amely szerint Bottovo és Hviezdoslavov szlovák és cseh, Stráž cseh és ruszin vegyes telepítésű, Dögöš és Miloslava túlnyomóan szlovák, Bozita, Jozefmajer és Macov cseh többségű volt, Malý Fajkurt, Jesenské és Slávikovo lakosságát pedig gyakorlatilag kizárólag szlovákok alkották.

Az 1930-as népszámlálásra támaszkodó forrás tanúsága szerint Bellova Ves, Biel, Fakov, Galanta, Hajmáš, Senec, Süly, Štúrovo és Trenč vegyes telepítésű; Aradpraedium, Blahova Dedina, Blažov, Hadovce, Harcsáspuszta, Hurbanova Ves,

Okánikovo szlovák; Bíňa, Čata, Kőbölkút, Svätý Michal és Veľký Lég cseh többségű; Agota, Bátorové Kesy, Bimbola, Damašd, Halič, Hodejov, Lučenec, Mudroňovo, Nová Ďala, Nový Svet, Poľný Kesov, Šrobárová, Štefánikov, Trnovec nad Váhom, Veľké Kapušany, Veľká Dolina és Streda nad Bodrogom kizárólag vagy csaknem kizárólag szlovák; Boľany, Pustatina Toňská és Millenium pedig cseh telepítésű volt. A csehekkel és szlovákokkal ellentétben a kolóniákon élő magyarok – ritka kivételtől eltekintve – általában nem a kolonisták, hanem a felparcellázott uradalom volt alkalmazottai közül kerültek ki.

A kolóniák túlnyomó többségét a kolonizáció céljából adódóan a magyar etnikai terület vagy a szlovák-magyar nyelvhatár stratégiai legfontosabbnak ítélt pontjain telepítették oly módon, hogy ezáltal minél inkább fellazítsák, illetve több részre darabolják a magyar etnikai sávot, egyes magyar városokat, pl. Szencet, Galántát, Komáromot, Losoncot és Rimaszombatot pedig telepesközségek valóságos gyűréjével vették körül.

A legkompaktabb, Pozsony és Ipolyság közötti magyar etnikai tömböt a telepítések segítségével két helyen próbálták meg átvágni: a Pozsonytól keletre tervezett mátyusföldi és felső-csallóközi hídfő révén, valamint az Érsekújvár és Komárom közötti térségben. A Pozsony alatt kiépülő hídfő kettős vonalban igyekezett elvágni a várost a magyar etnikai területtől: egyrészt a Szenc és Somorja közötti térségben, ahol a mátyusföldi Szenc és Királyfa, valamint a csallóközi Nagymagyar, Éberhárd, Fél, Csütörtök és Úszor határában folyt telepítés; másrészt pedig Galánta és a magyar határon fekvő Süly között, ahol a mátyusföldi Galánta, Taksonyfalva, Nemeskosút és Nagyfödemes, illetve a csallóközi Tonkháza, Előpatony, Nagylég, Szentmihályfa, Macháza és Süly határában telepítettek.

A telepítések másik nagy délnyugat-szlovákiai gócpontja Komárom környékén volt, ahol a város és az Érsekújvár közötti, 18. századi szlovák telepítésű, ám időközben visszamagyarosodott községekben (Bagota, Ógyalla, Újgyalla, Kurtakeszi) létrehozott kolóniák a nagysurányi szlovák etnikai félsziget déli irányú meghosszabbításával a magyar nyelvterület kettévágását, a Komáromtól nyugatra (Örsújfalva, Ekel, Nemesócsa, Tany, Apácaszakállas, Ekecs és Megyerics határában), illetve keletre (Izsa, Marcelháza, Madar és Dunaradvány határában) alapítottak pedig a város teljes „bekerítését” célozták.

A színmagyar Csallóközben tehát a kolonizáció két nagy tömbje: a pozsonyi hídfő kiépítését szolgáló felső-csallóközi, valamint a Komáromot nyugat felől elzáró alsó-csallóközi figyelhető meg. E két nagy tömb között, kisebb mértékben bár, de a Csallóköz központi részén fekvő Etrekarcsa, Balázsfalva, Tőnye, Csilizradvány és Csilizpatas határába is folyt telepítés.

Az IVAN DAXNER által is megfogalmazott elvekkkel összhangban a kolonizáció során kiemelten kezelték a stratégiai fontosságúnak ítélt közlekedési útvonalakat, amelyek mentén szintén számos telepesközség létesült. A legjellemzőbb példája ennek a magyar-szlovák nyelvhatár közelében húzódó, de általában annak magyar falvait, kisvárosait átszelő Pozsony – Érsekújvár vasútvonala, amely mentén szintén telepesfalvak egész sorát hozták létre: a Szenc, Királyfa, Galánta, Taksonyfalva,

Tornóc és Tardoskedd; valamint a már szlovák Komját és Ürmény községek határában létesített, a nagysurányi szlovák etnikai félszigetet a szlovák nyelvterülettel összekötő „ürményi szoros” megerősítését, illetve kibővítését is szolgáló kolóniákat. A vasútvonalnak az Érsekújvártól a magyar határon fekvő Párkányig folytatódó szakaszán Kisújfalú, Kőbölökút, és Bátorkeszi határában telepítettek.

A Garam mente, ha nem is olyan mértékben mint a Csallóköz vagy a Mátyusföld, de szintén a nyugati magyar etnikai tömb sűrűn kolonizált régiói közé tartozott. Az itt létrehozott kolóniák közül a bényi, a barti, a csatai, a garamdamásdi, a nagypeszei és a lontói a magyar etnikai terület fellazítását, a kissallói, a fajkürti, valamint a két barsbesei a nagysurányi szlovák félsziget keleti kibővítését, a Lévától észak-észak-keletre fekvő szlovák falvakban (Alsózseber, Kálnaborfő, Garamújfalú) alapítottak pedig a nyelvhatár megerősítését szolgálták.

Bár a kolonizáció elsősorban a szlovákiai magyar etnikai terület nyugati, legkompaktabb régióit sújtotta, középső szakaszán: Nógrádban és Gömörben, valamint keleti peremén, a Bodroghözben és az Ung-vidéken is jelentékeny telepítés zajlott.

Különösen említésre méltóak a Losonc környéki telepek, ahol a város és a magyar határ közötti meglehetősen keskeny nyelvterületsávon feltűnően sok kolónia létesült. Losonctól délnyugatra a magyar Tőrincs és Rárósmúlyad, valamint a velük szomszédos, de már szlovák lakosságú Alsósztrégova, Tótkelecsény és Csalányos határában telepítettek; e telepítések a Tőrincs és Rárósmúlyad térségében mindössze egy településnyi szélességű magyar etnikai sáv kettévágását célozták. Losonc közvetlen közelében még Gácson, illetve magában a város határában, Losonctól keletre Perse, délre és délkeletre pedig Fülek és a magyar határ között fekvő Fülekpilis, Csákányháza és Ragyolc határában folyt telepítés.

A nógrádihoz hasonló jellegű telepítés zajlott Gömörben is, ahol a cél szintén a régió központjának számító Rimaszombat „körbetelepítése”, illetve a magyar nyelvterület kettévágása volt. Rimaszombatot nyugat és északnyugat felől a nyelvhatáron fekvő magyar Osgyán, valamint a szlovák Susány és Bakostörök határában létrehozott, délnyugat felől a Dúsa és Várgede határában alapított kolóniákkal övezték; délkeleti irányban pedig a város és a magyar határ közé valóságos szlovák településláncot húztak: Rimaszécs határában jött létre Slávikovo, Dobóca határában Bottovo kolónia, de ezen kívül telepítettek Jánosi, Bakti, valamint Bellény határába is.

A felvidéki magyar nyelvterület keleti részén elsősorban a Tiszaháton telepítettek, de néhány kolóniát elhelyeztek a közigazgatásilag Szlovákiához tartozó Bodroghözben: Bodrogszerdahely, Bély, Battyán és Tizasalamon határában; valamint az Ung-vidéken Nagykapos határában is. Amint azt a tizasalamoni Stráž kolónia megnevezése is jelezte, ezek elsődleges feladata a magyar határ őrzése volt.

A kolóniák tehát gyakorlatilag az egész magyar nyelvterületet behálózták, a telepítések azonban a gazdasági válság következtében az 1930-as évek első felében kifulladásra, miáltal méretei is messze elmaradtak az eredeti elképzelésektől. A kolonizációnak így végeredményben sokkal kisebb szerepe lett az etnikai arányok módosulásában, mint a mintegy 100000 magyar közhivatalnok és állami alkalmazott Magyarországra területére való áttelepülésének, valamint a kétnyelvű, kettős kötődésű,

bizonytalan etnikai hovatartozású személyek, illetve a városi polgárság, ezen belül pedig nem utolsósorban az izraelita vallásúak identitásváltásának.

Mindezek ellenére a telepítések révén több településen sikerült mégis oly nagy mértékben megváltoztatni az etnikai arányokat, hogy a korábban színmagyar községek sorában, amelyekben nemcsak az 1910. évi magyar népszámlálás, hanem még az 1919-es csehszlovák népösszeírás, valamint az 1921-es népszámlálás szerint is csak elenyésző számban és arányban éltek szlovákok, az 1930. évi népszámlálás már számottevő szlovák, illetve „csehszlovák” lakosságot talált, némelyek pedig korábbi magyar többségüket is elveszítették. Az 1910 és 1930 között abszolút magyar többségüket elveszítő szlovákiai községek közül a kolonizáció idézte elő a magyarság kisebbségbe szorulását a szlovák („csehszlovák”) többségűvé vált csallóközi Előpatonyban, a kislalföldi Kurtakesziben, a mátyusföldi Tornócon, a nógrádi Fülekpilisén és Persén, valamint a gömöri Dúsán és Bellényben; részben pedig Galántán, Felsőfegyverneken és Osgyánban, amelyekben szintén kisebbségbe szorult a magyar elem, relatív többségét azonban meg tudta őrizni. Kurtakeszi, Osgyán és Dúsa etnikai átrendeződésében a kolonizáció mellett szerepet játszott a részben szlovák származású lakosság megváltozott nemzetiségi bevallása, Galántán pedig – amint arra már utaltunk – az abszolút magyar többség elvesztésében a zsidó nemzetiségi kategória bevezetésének volt döntő szerepe.

A kolonizált községek közül szlovák többségűvé vált Újgyalla, Fajkürt, Gács és Losonc is, ezek etnikai arculatváltása azonban már egyértelműen a magát 1910-ben még magyarnak valló, de nagyrészt szlovák eredetű kétnyelvű lakosság, Losonc esetében pedig a városi polgárság nemzetiségcseréjével és a hivatalnokréteg kicserélődésével magyarázható.

4. táblázat: A magyar és szlovák lakosság százalékos aránya az abszolút magyar többségüket elveszített kolonizált községekben

Község	1910		1919		1921		1930	
	magyar	szlovák	magyar	szlovák*	magyar	szlovák*	magyar	szlovák*
Előpatony	100,0	-	82,3	16,7	97,3	0,4	47,7	50,8
Kurtakeszi	99,7	0,2	99,4	0,4	98,5	0,6	46,4	51,2
Tornóc	91,0	8,1	84,9	13,5	64,2	33,7	40,9	55,7
Fülekpilis	95,5	3,9	86,2	12,2	84,0	13,9	44,7	54,0
Perse	93,3	6,4	99,5	0,5	68,0	29,9	46,4	53,2
Dúsa	86,4	12,5	68,6	26,4	66,5	33,5	29,4	70,6
Bellény	100,0	-	99,4	-	100,0	-	33,5	66,5
Galánta	89,6	6,2	80,6	17,4	80,7	12,9	38,4	33,6
Felsőfegyvernek	98,0	1,5	73,2	26,6	79,2	19,2	49,2	47,4
Osgyán	95,0	4,5	79,4	10,2	72,5	23,5	48,0	41,4
Újgyalla	88,7	8,0	75,4	24,4	70,7	29,0	3,7	94,8
Fajkürt	86,4	12,4	10,8	86,5	17,3	80,1	7,1	90,7
Gács	50,9	44,8	10,4	86,5	18,3	76,7	3,5	87,4
Losonc	82,2	12,9	27,5	69,3	42,3	45,2	25,9	56,4

* A szlovák kategória 1919-ben, 1921-ben és 1930-ban magában foglalja a cseheket is.

Az erőteljes betelepítés ellenére továbbra is megőrizte magyar többségét, de vegyes jellegűvé vált többek között a csallóközi Éberhárd, Csütörtök, Tonkháza, Macháza, Nagylég, Úszor, Balázsfá, Megyerics, Csilizpatas és Csilizradvány, a mátyusföldi Szenc, Taksonyfalva és Tardoskedd, az Érsekújvár és Komárom közötti Bagota és Ógyalla, a Komáromtól keletre fekvő Dunaradvány, a Garam menti Barsbese, a nógrádi Rárósmúlyad, Csákányháza és Ragyolc, a gömöri Várgede, az abauji Csécs, valamint a bodroglóközi Bodrogszerdahely. A 18. századi szlovák telepítésű Ógyallán és Bagotán, valamint Csécsen a szlovákság arányának növekedéséhez a telepítések mellett hozzájárult a részben szlovák eredetű, Szencen pedig a városi lakosság nemzetiségváltása is.

5. táblázat: A magyar és szlovák lakosság százalékos aránya a vegyes jellegűvé vált kolonizált községekben

Község	1910		1919		1921		1930	
	magyar	szlovák	magyar	szlovák*	magyar	szlovák*	magyar	szlovák*
Éberhárd	94,4	2,1	98,7	1,0	97,2	1,6	57,2	40,0
Csütörtök	97,5	0,9	88,4	10,9	96,5	2,0	59,4	34,7
Tonkháza	100,0	-	79,9	19,8	93,5	5,5	61,8	36,7
Macháza	100,0	-	94,6	3,6	87,4	6,3	50,2	46,8
Nagylég	97,1	1,1	91,6	7,5	95,4	2,2	63,7	33,4
Úszor	100,0	-	88,4	11,3	96,6	0,6	65,8	32,9
Balázsfá	86,4	8,3	67,9	28,6	74,8	23,4	66,7	28,3
Megyerics	99,9	-	72,8	27,1	71,2	28,2	71,7	27,8
Csilizpatas	99,9	-	95,1	4,4	98,2	0,1	77,3	22,5
Csilizradvány	100,0	-	87,0	12,9	92,6	6,1	77,3	21,5
Szenc	93,4	4,6	77,0	19,7	75,0	16,2	56,4	34,5
Taksonyfalva	98,1	1,8	96,9	2,7	98,0	1,4	76,0	21,6
Tardoskedd	94,3	4,4	90,9	9,0	86,4	12,0	75,4	22,7
Bagota	99,4	0,6	96,4	3,3	67,5	30,3	62,4	34,1
Ógyalla	98,1	0,3	97,5	2,1	67,5	25,3	50,4	42,6
Dunaradvány	99,4	0,2	93,1	5,5	95,7	2,7	71,6	25,0
Barsbese	95,6	2,8	98,2	1,8	94,1	3,0	58,1	37,8
Rárósmúlyad	99,3	0,7	96,2	3,8	75,6	21,2	60,8	39,2
Csákányháza	99,9	-	81,1	12,0	70,1	21,9	76,9	20,9
Ragyolc	95,7	1,8	80,9	8,9	73,1	16,0	52,0	41,4
Várgede	97,6	2,2	97,3	2,3	94,0	2,7	56,1	31,3
Csécs	92,9	6,5	72,1	21,7	63,6	23,9	52,5	39,4
Bodrogszerdah.	98,3	0,6	81,4	16,5	91,1	3,4	59,2	20,6

* A szlovák kategória 1919-ben, 1921-ben és 1930-ban magában foglalja a csehek is.

Az 1930-as népszámlálás során a telepítések következtében a magyar nyelvterület belsejében létrejött szláv nyelvszigetek számát gyarapította az a 6 kolónia is, amelyet időközben önálló községgé szerveztek: a Csallóközben Hodžovo (97,3% „csehszlovák” lakossal), Komáromtól északkeletre Šrobárova (98,6%) és Mudroňo-

vo (96,9%), a Garam mentén Jesenské (100%), Gömörben pedig Bottovo (97,1%) és Slávikovo (90,7%).

A kolóniák önállósítását a földrefomban résztvevő szinte valamennyi szakember kívánatosnak tartotta, s a földreformot irányító szervek ezt folyamatosan kérték is az illetékes hatóságoktól. A prágai Földművelésügyi Minisztérium szlovákiai kirendeltsége a Pozsonyi Megyei Hivatalhoz intézett 1925. február 7-i levelében pl. arra való hivatkozással sürgette önálló községgé szervezésüket, hogy mivel a kolóniák többségét, különösen a Csallóközben, magyar községek határában hozták létre, a községek vezetősége a kolóniákról „távolsági, valamint nemzetiségi és politikai okokból nem gondoskodik”, pedig a kolóniáknak „nagy gazdasági, szociális és politikai jelentőségük van, s ezért szükséges, hogy a közigazgatási hivatalok szintén hozzájáruljanak kiépítésükhöz”.

Csehszlovákia 1938–1939. évi felbomlásáig több szlovákiai kolóniát is önállósítottak, mégpedig két szakaszban. A kolóniák önállósításának első hullámára az 1920-as évek második felében került sor, amikor 1926-ban a már említett Hodžovo, Mudroňovo, Šrobárová, Bottovo és Slávikovo, 1927-ben pedig Jesenské kolóniát szervezték önálló községgé; második hulláma az 1930-as évek második felében zajlott, amikor 1935 és 1937 között Gessayov (92,1% „csehszlovák” lakossal), Miloslava (Miloslavov néven; 96,6%), Hviezdoslavov (66,7%), Hajmáš (Švehlovo néven; 73,6%), Štefánikov (99,1%), Dögöš (Degeš néven; 95,5%), Jozefmajer (Taráň néven; 75,3%), Malý Fajkurt (96,3%), Bozita (82,2%) és Stráž (61,7% „csehszlovák” és 34,4% ruszin lakossal) kolóniákat önállósították. 1938 elején további kolóniák önálló községgé szervezése, illetve ezirányú kérelmük elbírálása is folyamatban volt, Csehszlovákia felbomlása következtében azonban erre, csakúgy, mint a telepítések folytatására, már csupán a II. világháború után kerülhetett sor.

A II. világháborút követően ismét a csehszlovák állam részévé váló magyarságnak azonban már nem csupán a kétnyelvű, kettős identitású lakosság további nemzetiségváltásából eredő számbeli csökkenésével, valamint a magyar nyelvterület feldarabolása tekintetében a vártnál csekélyebb eredményt hozó kolonizáció folytatásával, az ún. belső telepítéssel kellett szembenéznie, hanem tervezett, de a nyugati nagyhatalmak ellenállása miatt elmaradt egyoldalú kitelepítése, a lakosságcsere keretében Magyarországra való áttelepítése, csehországi deportálása, s a mindezekkel párhuzamosan zajló reszlovakizáció révén egyenesen fennmaradása forgott veszélyben.